

CAPITOLUL 1

NOȚIUNI GENERALE DESPRE DREPT ȘI LEGISLAȚIE. LOCUL DREPTULUI COMUNICĂRII ÎN CADRUL ȘTIINȚELOR JURIDICE

1.1. Științele juridice. Conceptul dreptului.

Determinarea obiectului științelor juridice presupune delimitarea sferei fenomenelor cercetate, precizarea unghiului din care sunt cercetate (deoarece același fenomen pot fi cercetate de două sau mai multe științe, dar dintr-o cu totul altă perspectivă și cu alte metode), precum și stabilirea gradului (nivelului) de generalizare cu care sunt studiate fenomenele¹.

Existența dreptului este strâns legată de existența vieții în societate, dreptul fiind considerat încă din antichitatea romană un produs al societății, conform dictonului latin „*ubi societas ibi jus*”².

Prin urmare, *știința dreptului* este o știință socială ce studiază fenomenul juridic în toată complexitatea sa, și „*care formulează principiile generale în baza cărora dreptul își structurează un mecanism adecvat de influențare a comportamentului oamenilor, în temeiul unor cerințe valorice*”³.

Științele juridice pot fi clasificate după cum urmează:

- *Introducere în studiul dreptului* (Teoria generală a statului și dreptului) ce studiază aspectele generale privind statul și dreptul;
- *Științele juridice istorice* ce studiază statul, dreptul, concepțiile politico-juridice urmărind evoluția lor concretă (istoria statului și dreptului, istoria doctrinelor juridice etc.);
- *Științele juridice de ramură* sau speciale, ce studiază normele juridice și raporturile juridice corespunzătoare pe ramuri distincte și instituții de drept (știința dreptului constituțional, a dreptului civil, a dreptului penal, a

¹ Momcilo Luburici, *Teoria Generală a Dreptului*, Editura Pro Universitaria, București, 2011 p. 11.

² „*Unde este societate, acolo este și drept*” în I. Ceterchi, I. Craiovan „Introducere în Teoria generală a dreptului”, Editura All, București, 1993, p. 5.

³ N. Popa, M.-C. Eremia, D.-M. Dragnea, *Teoria generală a dreptului. Sinteze pentru seminar*, Editura All Beck, București, 2005, p. 4.

dreptului administrativ, a dreptului internațional, a dreptului muncii, a dreptului comercial, a dreptului comunitar etc.);

- *Științe juridice auxiliare*⁴ (*ajutătoare, participative*) ce sunt în strânsă legătură cu științele juridice și la care se recurge pentru o mai bună cunoaștere a dreptului, precum și pentru îmbunătățirea acestuia (criminalistica, medicina legală, statistică juridică, drept comparat, sociologie juridică, logică juridică, psihologie juridică, antropologie juridică, semiotică și semiologie juridică).

Între științele juridice există o strânsă corelație, ele formând un tot unitar, un sistem (sistemul științelor juridice).

• Conceptul dreptului

Accepțiunile noțiunii de „drept”

Sub aspect **etimologic** termenul „drept” își are originile în latinescul „directus”⁵ (adjectivul drept, direct, rectiliniu), respectiv „dirigo” (a îndrepta, a ordona, a dirija). În limba latină termenul corespunzător pentru substantivul drept era „jus”⁶ (drept, lege, judecată), mult mai apropiat de ceea ce reprezintă azi dreptul pentru noi.

Cuvântul drept îl întâlnim, de altfel, și în alte limbi, cu aceeași semnificație: droit (franceză), diritto (italiană), derecho (spaniolă), recht (germană), right (engleză), provenind din latinescul directus (drept, orizontal - direct sau linie dreaptă).

În accepțiunea **filosofică** termenul a fost utilizat încă din antichitate pentru a exprima ideea de echitate, de justete, de dreptate, având un înțeles cu precădere etic (astfel, după Ulpianus⁷: „*honeste vivere*” - îndatorirea de a trăi onest, „*sum cuique tribuere*” - de a da fiecăruia ceea ce i se cuvine, „*alterum nos laedere*” - de a nu dăuna altei persoane).

În vorbirea curentă, prin „drept”, oamenii au în vedere, în special, sensul de „drept-proprietate” (dreptul de vot, dreptul la concediu, etc.), cu toate că acest cuvânt mai este asociat, ca adjectiv, și în *aprecierile de natură*

⁴ Lidia Barac, *Elemente de teoria dreptului*, Editura C.H. Beck, București, 2009 cu trimiteri referitor la semnalarea acestei ramuri la I. Ceterchi, I. Demeter, V. Hanga, G.H. Boboș, M. Luburici, D. Mazilu, C. Zota, „Teoria generală a statului și dreptului”, 1967, Editura Didactică și Pedagogică, București.

⁵ Voichița Ionescu, *Dicționar latin român*, ediția a 3-a, Editura Lider, București, 1992, p. 66: directus, -a, -um (adjectiv), respectiv dirigo, -ere, -rexi, -rectum (verb intransitiv).

⁶ Latinescul jus, juris (substantiv neutru), dar și jussum (poruncă, ordin, lege), Voichița Ionescu, *op.cit.*, p. 112; Se afirmă că termenul jus provine din sanscritul ju, cu sensul de a lega, Nicolae Popa, „Teoria generală a dreptului”, curs universitar, ediția 3, Editura C.H. Beck, București, 2008, p. 29.

⁷ Gnaeus Domitius Annianus Ulpianus (170-223), *Digesta*. „Iustitia est constans et perpetua voluntas ius suum cuique tribuendi. Iuris praecepta sunt haec: honeste vivere alterum non laedere, suum cuique tribuere.”

morală (de exemplu: om drept, acțiune dreaptă, pedeapsă dreaptă), într-o accepțiune ce excede noțiunii de drept obiectiv sau subiectiv și constituie unul din modurile de reflectare în plan social a existenței umane.

În plan **juridic**, termenul drept a căpătat de-a lungul timpului mai multe accepțiuni, dintre care cele mai importante sunt:

a) Dreptul în sens de *știință a dreptului* (totalitatea ideilor, noțiunilor, conceptelor și principiilor care explică dreptul și permit studierea acestuia);

b) Dreptul nu este numai o știință, ci este și o **tehnică** (a conviețuirii umane) și o **artă**⁸ în același timp, adică un ansamblu de mijloace pe care le întrebuințează instituțiile statului care creează sau care aplică dreptul, deoarece regulile juridice impun obligații, organizează funcționarea generală a statului și societății și oferă posibilitatea valorificării unor interese, recunoscând capacitatea participării individuale în diferitele relații sociale⁹.

c) **Dreptul obiectiv** - totalitatea normelor juridice, adică a regulilor de conviețuire socială instituite în societate. Dreptul pune de acord și ordonează necesitățile și libertatea umane. Aceste reguli de comportament impun obligații, stabilesc și garantează drepturi și libertăți, ocrotesc interese, recunosc anumite capacități, aptitudini ale persoanelor și posibilități ale statului de a ocroti aceste drepturi.

d) **Dreptul pozitiv** – acea parte a dreptului obiectiv aflată în vigoare (active) la un moment dat. Reprezintă dreptul aplicabil imediat și continuu, obligatoriu și susceptibil de a fi dus la îndeplinire la nevoie prin forța publică sau coercitivă a statului. Dreptul obiectiv față de dreptul pozitiv se află într-o relație de la întreg la parte.

e) **Dreptul subiectiv** – *facultatea, prerogativa unui subiect de drept de a-și valorifica sau de a-și apăra împotriva terților un anumit interes, legalmente protejat.*

Dreptul subiectiv aparținând subiecților de drept consacră **realizarea și aplicarea dreptului**, aduc dreptul de la stadiul de „*simplă normă de drept*” la realitate, înscriind, de o manieră cotidiană și individualizată, regula în societate¹⁰.

Dreptul obiectiv și dreptul subiectiv reprezintă două ipostaze complementare ale dreptului. Dreptul subiectiv nu este și nu poate exista în lipsa dreptului obiectiv.

*Distincția*¹¹ *dintre dreptul obiectiv și drepturile subiective se realiza în dreptul roman utilizându-se formulele: norma agendi, respectiv facultas agendi.*

⁸ Jus est ars boni et aequi (Dreptul este arta binelui și a echității), Digeste.

⁹ Momcilo Luburici, *op.cit.*, p. 48.

¹⁰ N. Popa, M.-C. Eremia, D.-M. Dragnea, *op.cit.*, p. 27.

¹¹ În sistemele juridice contemporane: în limba engleză și sistemul juridic de common law se utilizează termenul law pentru dreptul obiectiv și termenul right (rights) pentru drepturile

Trebuie făcută precizarea că în afara termenului de drept literatura de specialitate mai întrebuințează și termenul de „**juridic**”, care poate fi utilizat atât ca adjectiv (normă juridică, raport juridic) cât și ca termen generic pentru tot ceea ce înseamnă relații sociale reglementate de drept.

- **Definiția dreptului**

Dreptul poate fi definit ca fiind **un ansamblu de norme stabilite sau recunoscute de stat, în scopul reglementării relațiilor sociale conform voinței statului, a căror respectare este garantată de forța coercitivă a statului.**

- **Conceptul sistemului de drept**

Noțiunea sistemului de drept

Dacă prin drept se înțelege un ansamblu de norme stabilite sau recunoscute de către stat ce au ca scop reglementarea relațiilor sociale existente în cadrul unei societăți, **conceptul de sistem al dreptului** este mult mai extins cuprinzând pe lângă **normele juridice aflate în vigoare și normele juridice care au existat în trecut și în prezent sunt abrogate, ca și normele juridice aflate în faza de proiect legislativ și care așteaptă să fie adoptate.**

Sistemul de drept diferă de la un stat la altul în funcție de îmbinarea unor factori precum: mediul geografic, tradițiilor populare, religia, cultura, dezvoltarea istorică a națiunii și mediul politic în care aceasta s-a format.

Dintre sistemele de drept merită a fi menționate:

- **sistemul de drept anglo-saxon** format, în principal, din: „common law” sau „dreptul comun” alcătuit din obiceiuri și hotărâri judecătorești și „statutory law” sau „legea scrisă” alcătuită din legile votate de-a lungul timpului de Parlament și aplicat în Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, Australia, Noua Zeelandă, Canada și Statele Unite ale Americii;

- **sistemul de drept romano-germanic** sau continental bazat pe supremația legii scrise și aplicat în Europa continentală;

- **sisteme de drept religioase** ce au la bază „cărțile sfinte” și învățăturile liderilor religioși cum este și sistemul musulman existent în unele state arabe și care are la bază Coranul și învățăturile profetului Mahomed;

- **sisteme de drept tradiționale** bazate pe păstrarea tradițiilor și protejarea desfășurării relațiilor de familie sau de muncă prin păstrarea lor

subiective; în limba franceză și în sistemul juridic francez, termenul *droit* pentru dreptul obiectiv și *droit* (*droits*) pentru drepturile subiective; în limba germană și, respectiv, în sistemul juridic german, termenul *recht* pentru dreptul obiectiv și termenul *berechtigung* pentru drepturile subiective.

neschimbată, sisteme ce se găsesc, în special, în China, India (unde încă există o organizare pe caste) sau Japonia;

- **sisteme de drept socialiste**, centralizate, ce au la bază supremația învățăturilor socialiste și hotărârile partidului comunist (Cuba, Vietnam, China și Coreea de Nord).

- **Structura sistemului de drept**

Baza oricărui sistem de drept o constituie **norma juridică** ce reglementează cele mai importante relații sociale existente în cadrul unui stat.

Instituția juridică este formată dintr-un ansamblu de norme juridice care reglementează un grup unitar de relații sociale având același obiect.

Ramura de drept este formată dintr-un ansamblu de norme și instituții juridice care reglementează relațiile sociale care iau naștere într-un domeniu al vieții sociale având același obiect (cum este cazul relațiilor de familie - care formează obiectul de reglementare al ramurii dreptului familiei sau relațiile de muncă - care formează obiectul de reglementare al ramurii dreptului muncii).

Ramura de drept, cuprinde o grupare mai mare de norme juridice, precum și mai multe instituții juridice legate între ele prin obiectul lor comun, prin principii comune și prin unitatea de metodă.

1.2. Norma juridică

*„Legis virtus est haec: imperare, vetare, permittere, punire”
(Puterea legii este aceasta: să poruncească, să oprească, să permită, să pedepsească) – Herennius Modestinus*

- **Conceptul de normă juridică**

Norma juridică constituie structura internă a dreptului privit în ansamblu, unul din elementele sale constitutive prescriind conduita tipică pe care trebuie s-o urmeze oamenii, drepturile și obligațiile acestora. În acest mod, norma juridică devine un factor și un criteriu unic de îndrumare a conduitei umane, un șablon cu ajutorul căruia statul apreciază conduita oamenilor ca fiind sau nu legală.

- **Definiția normei juridice**

De aceea **norma juridică** se poate defini ca fiind **o regulă de conduită generală și impersonală, stabilită sau recunoscută de către stat, care exprimă voința statului și a cărei respectare obligatorie este garantată de forța coercitivă a statului**, definiție care reflectă, de altfel, cele mai importante **trăsături ale normei juridice**.

- **Trăsăturile normei juridice**

a) norma juridică are **caracterul general**, deoarece nu are în vedere un caz particular, ci se referă, cu ajutorul unor elemente generale, la fapte ipotetice care se pot întâmpla, putându-se aplica de fiecare dată când condițiile prevăzute în conținutul său se îndeplinesc. Norma juridică trebuie să poată fi aplicată la un număr nelimitat de cazuri.

b) Norma juridică are **caracterul impersonal**, deoarece nu se referă la o persoană anume, precis determinată, ci la orice persoană care îndeplinește condițiile prevăzute în conținutul său. Din caracterul impersonal nu trebuie trasă concluzia că toate normele juridice se adresează tuturor oamenilor, există și norme care se adresează numai anumitor categorii de oameni (de exemplu: cele care privesc pe muncitori, studenți sau persoane căsătorite, etc.) sau doar instituțiilor statului (cele privind administrația publică).

c) Norma juridică are **caracter obligatoriu**, reprezentând un ordin, o dispoziție obligatorie, un comandament impus de către stat, a cărei respectare este obligatorie, în caz de încălcare apărând întotdeauna o sancțiune din partea statului.¹²

1.3. Relația dintre drept, morală și deontologie în domeniul comunicării publice

- **Etica și morala**

Morala este un **ansamblu de judecăți ce privesc binele și răul, ce este permis și ce nu este permis, destinate să conducă comportamentul oamenilor**.

Din cele mai vechi timpuri, oamenii au fost interesați să reglementeze relațiile dintre ei prin norme care să aibă ca scop protejarea fiecărui individ al comunității sau a anumitor segmente ale acesteia (familie, trib, gintă, popor, națiune, etnie, organizație etc.).

Însă binele și răul cu care operează noțiunile de morală nu sunt bine determinate, ci variază de la un popor la altul, de la o epocă la alta fiind determinate de gradul de dezvoltare a societății, de condițiile materiale de existență și de interesele sociale.

Funcția valorilor morale este aceea de a orienta acțiunea, fiind creația societății sau grupurilor sociale. Rolul lor este de a ne ajuta să alegem, determinând pentru noi scopurile, căci specificul unui scop moral este în primul rând acela de a fi bun.

¹² Nicolae Popa, *Teoria generală a dreptului*, Editura. Actami, București, 1998, p. 151.

Asemenea norme trebuie să aibă câteva caracteristici fără de care șansa lor de a se impune este puțin probabilă:

- să delimiteze, pentru toți și pentru fiecare în parte, obligații, interdicții, permisiuni;
- să fie recunoscute de toți sau de cel puțin o majoritate;
- să prevadă sancțiuni pentru impunerea lor în folosul comunității.

La nivelul simțului comun, *morală* este adeseori percepută ca un tip de principii și norme care au rolul de a stăvili „instinctul plăcerii”. Se spune că tot ce este plăcut este fie ilegal, fie imoral, mereu interzis¹³. Cea mai frecventă confuzie este, de regulă, identificarea moralității cu normele privind conduita sexuală. În acest sens, moralitatea înseamnă: puritanism, abstenență, interdicții sexuale, virtutea înțeleasă ca virtute sexuală (fidelitate sau abstenență). *[Make love, not war! a fost și lozinca noastră. Cealaltă, Make love, not children!, a fost însă mult mai greu de aplicat. Decretul din 1966¹⁴ ne obliga practic să facem dragoste în scopuri reproductive, nu „frivole”. Desigur că nici comunismul nu putea stârpi instinctul plăcerii. Eșuase să îl înlocuiască cu cel al datoriei patriotic-revoluționare: înmulțirea constructorilor societății socialiste. Dar putea să îl limiteze. Cum anume? Iată câteva metode imbatabile: vânzarea pilulelor contraceptive era interzisă prin lege, ca și importul de prezervative, unica marcă admisă era cea autohtonă: prezervativele Vulcan, fine ca o minge de fotbal, cu aromă de cauciuc și sigure ca prognoza meteo. Închirierea camerelor de hotel sau locuințelor era permisă numai cuplurilor căsătorite. Căminele școlare și cele studentești erau segregate și bine păzite de celălalt sex. Publicațiile referitoare la sexualitate erau interzise, nu doar cele sexy sau porno, ci chiar cele educative și de informare. Îmi amintesc o singură carte publicată „pe vremea mea”. Se numea Vita sexualis, era foarte științifică și presupunea buna cunoaștere a limbii latine. Dacă erai cultivat și aveai răbdare studioasă, mai aflai câte ceva. Părinții nu erau nici ei de mare folos. Considerau că despre sexualitate se tace sau se vorbește în judecăți moralizator-prohibitive: să nu te prind, să nu mă faci de rușine, să nu te muște șarpele să te culci cu un băiat, viața sexuală e murdară și riscantă. Diriginta mea pune cireașa pe frișcă: ne trimitea la controale ginecologice obligatorii să îi aducem certificat de virginitate. Orele de „educație sanitară” la liceu erau concentrate pe igienă și reproducere¹⁵.*

¹³ Mihaela Miroiu, *Eradicarea instinctului plăcerii*, în Dilema veche nr. 240 din 18 sept. 2009.

¹⁴ Este vorba de Decretul nr. 770 din 1 octombrie 1966 pentru reglementarea întreruperii cursului sarcinii.

¹⁵ *Idem*.

Moralistii sunt priviți drept gardieni ai purității, oameni mereu puși să-i judece pe alții, să-i condamne în fața opiniei publice, să-i arate cu degetul. Această confuzie vine dintr-o tradiție mai veche, specifică societății premoderne, adică, în contextul nostru, a celui tip de societate în care separația dintre spațiul public și cel privat era slabă, comunitatea era omogenă religios și cutumiar sau colectivitatea prima ca importanță asupra individului.

În comunitățile închise, foarte tradiționaliste și conservatoare, teama și venerația față de „instanța morală” erau motivații esențiale pentru supunerea la norme și obiceiuri. În comunitățile deschise primează respectul și aprecierea față de semenii și față de principiile morale convenite în comunitate.

Morala este o parte considerabilă a vieții noastre. Doar în situații de rutină și automatisme nu avem dileme și nu ne punem problemele specifice moralei.

Morala poate fi definită printr-un set de întrebări după cum Problemele centrale ale sunt următoarele:

- Ce ar trebui să facem (ce ar fi bine, drept, corect, onest)?
- Cum ar trebui să-i judecăm pe alții și pe noi înșine?
- Cum trebuie să-i tratăm pe alții și să admitem să fim tratați de ceilalți?
- Ce scopuri sunt demne de a fi urmate în viață?
- Care este cel mai bun mod de viață?
- Ce fel de persoană ar trebui să fiu?

Dacă o persoană se apropie de standardele morale ale unei comunități (religioase, politice, profesionale ș.a.), ea se bucură de apreciere (este membră valoroasă a comunității), de încredere (este o persoană pe care te poți baza că nu te trădează, se ține de promisiuni, respectă principii), sau dimpotrivă, este blamată (judecată ca o persoană ca vinovată, socotită imorală (lipsită de valoare ca membră a comunității respective), pedepsită prin dispreț, oprobriu, izolare, marginalizare, excludere, alungare. În anumite comunități se aplică pedepse fizice, de exemplu, *stigmatizarea* (a stigmatiza: 1. a aplica cu fierul roșu stigmatul. 2. a arunca asupra cuiva disprețul public; a înfiera, a defăima, a dezonora.), inclusiv pedeapsa capitală. Câteva exemple sunt semnificative: femeilor din triburile africane li se taie inelele montate în jurul gâtului (iar acesta se fracturează), dacă sunt considerate vinovate grav. Un număr mare de învățătoare algeriene au fost mitraliate de către un grup de fundamentalisti islamici pentru delictul de a apărea în spațiul public să-i învețe pe alții.

Răspunsurile la problemele morale le putem afla și din morala comună, din obiceiuri, din standardele comunității în care trăim. Atunci când o adoptăm, tendința este să ne luăm după alții, fără să ne întrebăm de ce și nici dacă este bine sau drept să o facem.